

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Vooropleiding
Hoger
Beroeps
Onderwijs

HAVO Tijdvak 2
VHBO Tijdvak 3
Dinsdag 22 juni
9.00–11.30 uur

**Dit examen bestaat uit 45 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel
punten met een goed antwoord behaald kunnen
worden.**

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

De sociaal-economische ontwikkeling had ook in de vorige eeuw invloed op de ontwikkeling van de bevolkingsomvang.

- 2p **1** Leg uit hoe de sociaal-economische ontwikkeling in de tweede helft van de 19^e eeuw bijdroeg aan een versnelde bevolkingsgroei in de steden.

tekst 1

Suburbanisatie in Noord-Holland

„Halverwege de jaren zeventig ziet de provincie Noord-Holland de ongebreidelde suburbanisatie met lede ogen aan. (...) Aan het eind van de jaren zeventig komt er een zekere kentering in het suburbanisatieproces. (...) In de jaren tachtig slaat het vestigingsoverschot voor veel suburbane gemeenten om in een vertrekoverschot. De belangrijke vestigingsoverschotten blijven voornamelijk beperkt tot Alkmaar en Hoorn, maar ook daar lopen ze terug.

De tijdelijk grote vestigingsoverschotten in sommige plaatsen roepen een halt toe aan de teruggang in het voorzieningenniveau die voor veel plattelandsgebieden in de naoorlogse periode zo kenmerkend is.”

bron: De Pater, B.C., G.A. Hoekveld, J.A. van Ginkel, Nederland in Delen, deel 2, Houten, 1989

- 2p **2** Welke maatregel heeft de nationale overheid in de jaren zeventig genomen om de ongebreidelde suburbanisatie (zie tekst 1) in de hand te houden?

In de jaren zeventig is een kentering in het suburbanisatieproces opgetreden.

- 2p **3** Geef hiervoor een demografische oorzaak.

De teruggang van het voorzieningenniveau in plattelandsgebieden (zie tekst 1) werd niet alleen veroorzaakt door afname van het aantal inwoners, maar ook door de samenstelling van de bevolking die nog over bleef.

- 2p **4** Leg dat uit.

De ruimtelijke spreiding van migranten binnen Nederland is te bestuderen op drie verschillende schaalniveaus. Zo bevinden op regionaal niveau veel migranten zich in de grote steden.

- 2p **5** Noem de twee overige schaalniveaus en beschrijf de spreiding van de migranten op deze beide niveaus.

De ruimtelijke spreiding – zoals bedoeld in vraag 5 – is niet van toepassing op groepen immigranten als asielzoekers en Zuid-Molukkers.

- 2p **6** Geef daarvoor de gemeenschappelijke verklaring.

- 2p **7** Welk gevolg heeft het toenemende aantal echtscheidingen voor de arbeidsparticipatie van de vrouw?

Als gevolg van vergrijzing en toenemende koopkracht van ouderen ontstaat er een specifieke vraag op de woningmarkt.

Met het compacte-stadbeleid kan goed op deze vraag worden ingespeeld.

- 2p **8** Leg uit dat met dit beleid goed aan deze specifieke vraag op de woningmarkt kan worden tegemoetgekomen.

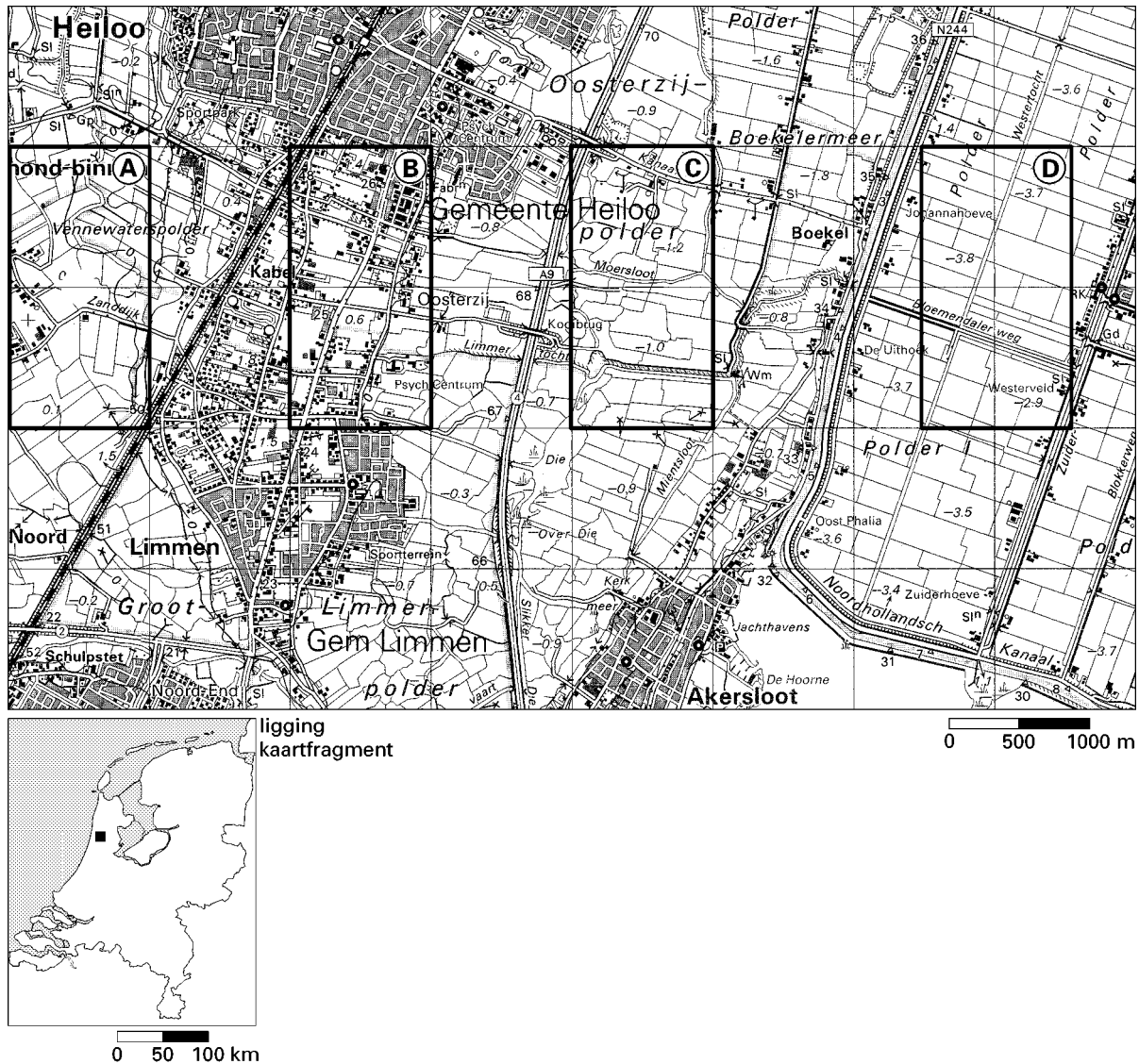
Het Nederlandse landschap – natuurlijke en menselijke factoren (toegepast op het veenlandschap en het zeekleilandschap)

Veenplassen (in laagveengebieden) zijn ontstaan door een combinatie van een sociaal-geografische en een fysisch-geografische factor.

- 2p 9 Leg uit op welke wijze veenplassen zijn ontstaan en ga daarbij in op beide genoemde factoren.

kaart 1

Een gedeelte van Noord-Holland

bron: Topografische Dienst Emmen, kaart 19 West, 1994

Op kaart 1 zijn met de letters A, B, C en D vier deelgebieden aangegeven. Gebied C is een deel van het Noord-Hollandse laagveenlandschap.

- 2p 10 Noem twee verschijnselen in gebied C waaraan je kunt zien dat het een laagveenlandschap is. Let op: op de kaart is geen agrarisch grondgebruik aangegeven.

Veengebieden als afgebeeld op kaart 1 werden al in de vroege Middeleeuwen in cultuur gebracht. In de loop der tijd veranderde echter het overheersende agrarische grondgebruik.

- 2p 11 Geef de verklaring voor deze verandering in agrarisch grondgebruik.

Zie kaart 1. In principe geldt: hoe verder van de kust, hoe minder kans op verzilting. Toch hebben de boeren in gebied D meer last van verzilting dan de boeren in gebied A.

- 2p 12 Geef daarvoor de verklaring.

In de vorige eeuw is de ontginning van hoogveen in Nederland sterk toegenomen. De hoofdoorzaak daarvoor is de gestegen vraag naar turf als brandstof.

2p **13** Noem twee ontwikkelingen in de vorige eeuw waardoor de vraag naar turf sterk steeg.

Na de vervening in Noordoost-Nederland ontstond daar op grote schaal de zogenaamde veenkoloniale landbouw.

De bolster (bonkaarde) werd daarbij gebruikt om de bodem te verbeteren.

2p **14** Waardoor leidt toevoeging van de bolster tot een verbetering van de bodem?

In Nederland zijn nog enkele restanten van het oorspronkelijke hoogveen overgebleven.

2p **15** Leg uit dat deze hoogveenrestanten een belangrijke informatiefunctie hebben.

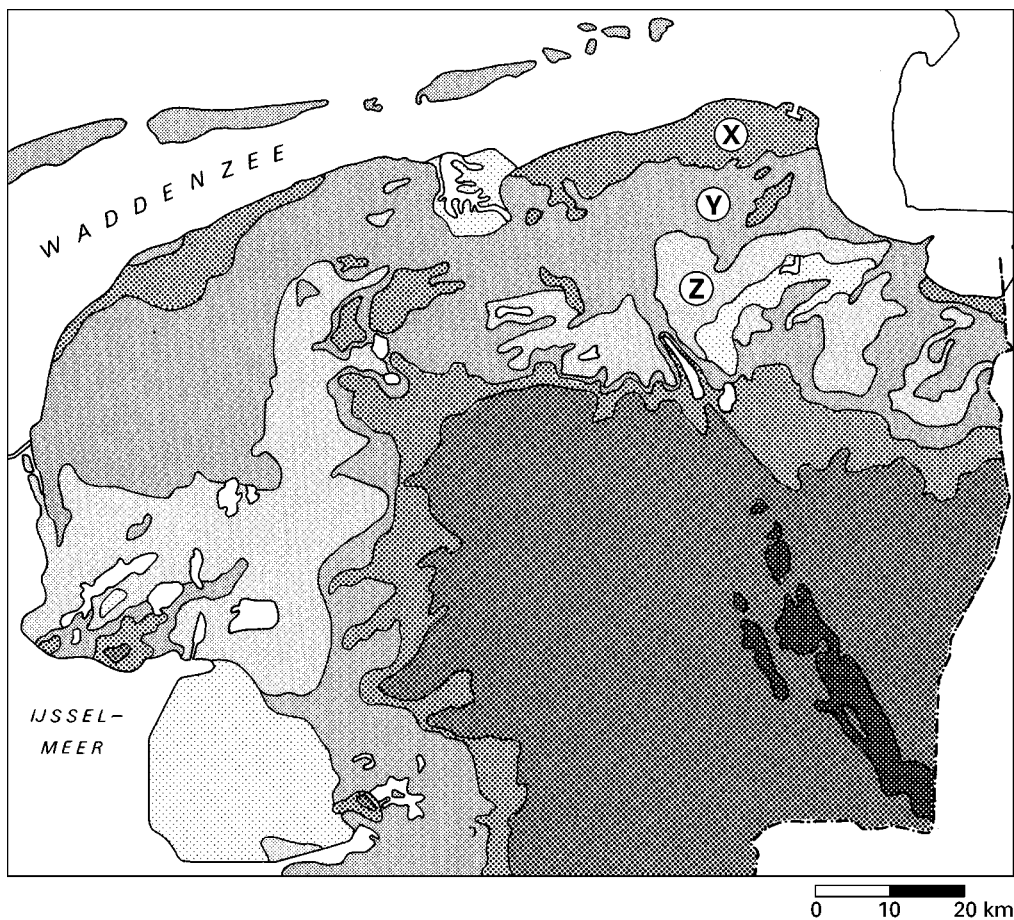
Het onderscheid tussen laagveen en hoogveen wordt vaak gebaseerd op twee factoren.

Eén ervan is ligging ten opzichte van het grondwater.

2p **16** Wat is de andere factor?

kaart 2

Noord-Nederland, hoogteligging

bron: De Pater, B.C., G.A. Hoekveld, J.A. van Ginkel, *Nederland in Delen, deel 2, Houten, 1989*

- 3p **17** De punten X, Y en Z liggen in gebieden met verschillende hoogten ten opzichte van NAP. Zet de letters X, Y en Z onder elkaar op je antwoordblad en zet er de juiste hoogte ten opzichte van NAP achter.
Kies uit: (hoogte in meters)
- -2/-1
  - -1/NAP
  - NAP/+1
  - +1/+2

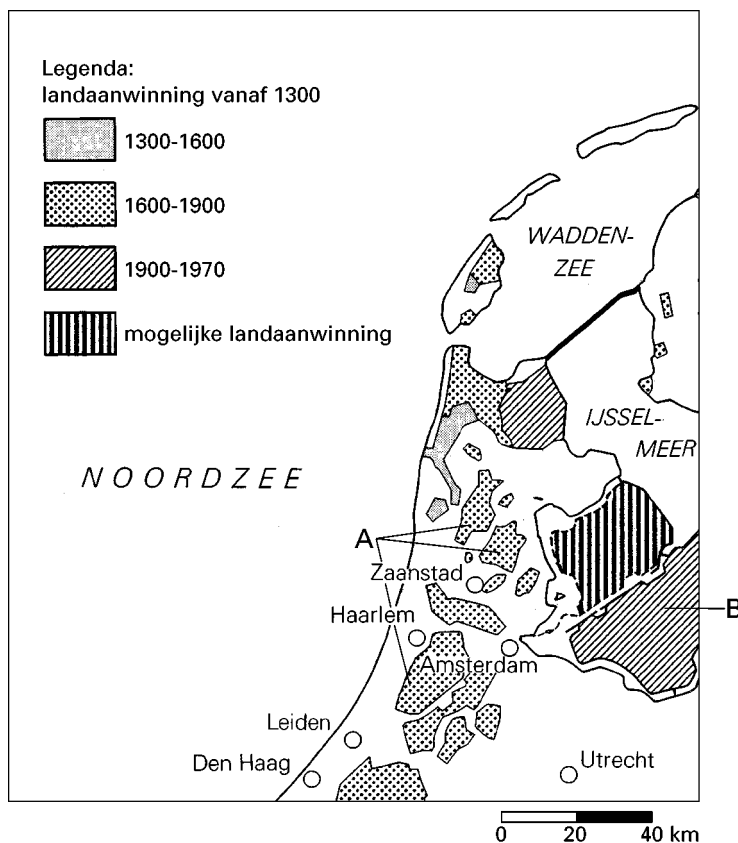
- 2p **18** De hoogteverschillen tussen de punten X en Z op kaart 2 zijn veroorzaakt door twee processen. Noem één van beide processen en beschrijf bij het gekozen proces de rol van de factor tijd.

- 2p **19** Het gebied X heeft andere kenmerken dan de gebieden Y en Z. Schrijf de letter X van kaart 2 op je antwoordblad en zet er twee van de volgende begrippen achter die kenmerkend zijn voor gebied X.
- grootschalige zeeleipolders
  - opstreckende verkaveling
  - aanwezigheid van een groot aantal terpen
  - overwegend grasland

- 1p **20** Leg uit waardoor er in de zeeleilandschappen van Zuidwest- en Noord-Nederland binnendijken voorkomen.

kaart 3

Landaanwinning vanaf 1300

vrij naar: *De Grote Bosatlas*, 51^e druk, 1996

- 2p **21** Na landaanwinning in de gebieden A werd een andere grondsoort aan de oppervlakte aangetroffen dan na landaanwinning in gebied B. Zie kaart 3. Schrijf de letters A en B op je antwoordblad. Zet er de juiste grondsoort achter.

De volgende gebieden hebben elk een typerend agrarisch grondgebruik.

A oudste droogmakerijen

B jongste droogmakerijen

C gebieden met zware zeeklei in Groningen

3p **22** Zet de letters A, B en C van deze gebieden onder elkaar op je antwoordblad.

Zet achter elke letter het juiste agrarische grondgebruik.

Kies uit:

- grasland
- akkerland

Vlak na de aanleg van de eerste droogmakerijen was er nauwelijks keus in agrarisch grondgebruik mogelijk.

1p **23** Noem een menselijke factor die als oorzaak kan worden gezien voor het feit dat bij later

aangelegde droogmakerijen wel keus in agrarisch grondgebruik mogelijk werd.

Het zeekleilandschap van Zuidwest-Nederland wordt gekenmerkt door kreekruggen en poelgronden.

2p **24** Schrijf de termen 'kreekruggen' en 'poelgronden' op je antwoordblad en zet er het

overheersende agrarische grondgebruik achter.

Nederland Distributieland: Mainports

De aan te leggen Betuwelijn loopt door twee provincies. In beide provincies zijn diverse gemeenten na afweging van argumenten tegenstander van aanleg. De gemeente Rotterdam was direct voor.

2p **25** Noem twee argumenten die de gemeente Rotterdam gebruikt om de aanleg van de Betuwelijn te verdedigen.

tekst 2

Rijnmondgebied redt het niet met haven alleen

De economische situatie in het Rijnmondgebied wordt steeds problematischer vindt econoom A. van Klink. „De haven is nog steeds de motor van de Nederlandse economie, maar niet van de regionale”, stelt hij.

De economie van de Rijnmond zit in het slop. In de haven en de distributiesector is de werkgelegenheid de afgelopen tien jaar met 20 procent afgenomen. Daarnaast verdwenen banen in de industrie. De werkloosheid is met 16 procent van de beroepsbevolking twee keer zo groot als het gemiddelde in Nederland.

Het grootste deel van het werk werd vroeger aan de kade gedaan, waar de pakhuizen stonden. Maar de distributie- en vervoersbedrijven zijn verhuisd van Rotterdam naar Gelderland, Limburg of Brabant.

Van Klink: „Ze vinden daar onder andere een beter arbeidsklimaat. Als een bedrijf niet perse bij de haven hoeft te zitten, kiest het eerder voor het achterland dan voor Rotterdam”.

vrij naar: de Volkskrant, 12-10-1996

„De haven is nog steeds de motor van de Nederlandse economie, maar niet van de regionale”, zo stelt de heer A. van Klink (zie tekst 2).

2p **26** Leg uit wat hij bedoelt met deze uitspraak en gebruik daarbij de begrippen directe en indirecte werkgelegenheid.

2p **27** Geef, naast een beter arbeidsklimaat (zie tekst 2), twee redenen waarom distributie- en vervoersbedrijven verhuizen naar Gelderland, Limburg of Noord-Brabant.

Nederland heeft eind jaren tachtig gekozen voor een beleid om van Nederland een distributieland te maken, om, onder andere, de werkloosheid te bestrijden. Dit leidde tot prioriteit voor de mainports Schiphol en Rotterdam.

Van zeer groot belang voor het welslagen van dit beleid zijn de energieprijzen en het milieubeleid van de overheid.

- 2p **28** Leg uit waarom de energieprijzen én het milieubeleid van groot belang zijn voor het succes van Nederland als distributieland.

Het Gemeentelijk Havenbedrijf Rotterdam is warm voorstander van een provinciale herindeling die moet leiden tot de stadsprovincie Rotterdam.

- 2p **29** Welk belangrijk argument voert het havenbedrijf daarvoor aan?

In het begin van de jaren negentig werd in verschillende documenten over de toekomst van Schiphol gesproken van een 'dubbele doelstelling'.

- 2p **30** Wat wordt met deze 'dubbele doelstelling' bedoeld?

tekst 3

Kosteneenheid

Om de geluidshinder voor omwonenden vast te stellen is in 1963 de Kosteneenheid (Ke, genoemd naar professor Kosten, die deze maatstaf voor geluidshinder heeft ontwikkeld) ingevoerd. De Ke drukt het geluidsniveau van vliegtuigen uit in een cijfer. Hierbij wordt uitgegaan van omvang en ernst van de geluidsbelasting, dus de objectieve geluidswaarde gekoppeld aan het tijdstip van de dag en het aantal keren dat er een toestel overkomt. Zo ontstaan zones rond de luchthaven die de mate van hinder uitdrukken: de Ke-geluidszones. De grens die wordt aangehouden als aanvaardbaar is de 35 Ke-zone.

bron: Schipholkrant, 1996-1997

De geluidsbelasting door vliegtuigen op en rond Schiphol kan in de hand worden gehouden door:

- mogelijkheid A: grenzen stellen aan het aantal passagiers dat Schiphol mag bezoeken: per jaar niet meer dan 44 miljoen.
  - of
  - mogelijkheid B: geluidsmaxima vaststellen: niet meer dan 35 Kosteneenheden (zie tekst 3) per geluidszone.
- 2p **31** Waarom is, uit het oogpunt van werkgelegenheid, mogelijkheid B gunstiger dan mogelijkheid A?

tekst 4

In de krant Trouw van zaterdag 26 april 1997 doet de bekende econoom J. Pen de suggestie om de milieudruk van het vliegen te beperken. Hij stelt: „Iedere Nederlander zou van de Staat der Nederlanden een bonkaart (een soort strippenkaart) moeten krijgen ter waarde van een aantal luchtkilometers.”

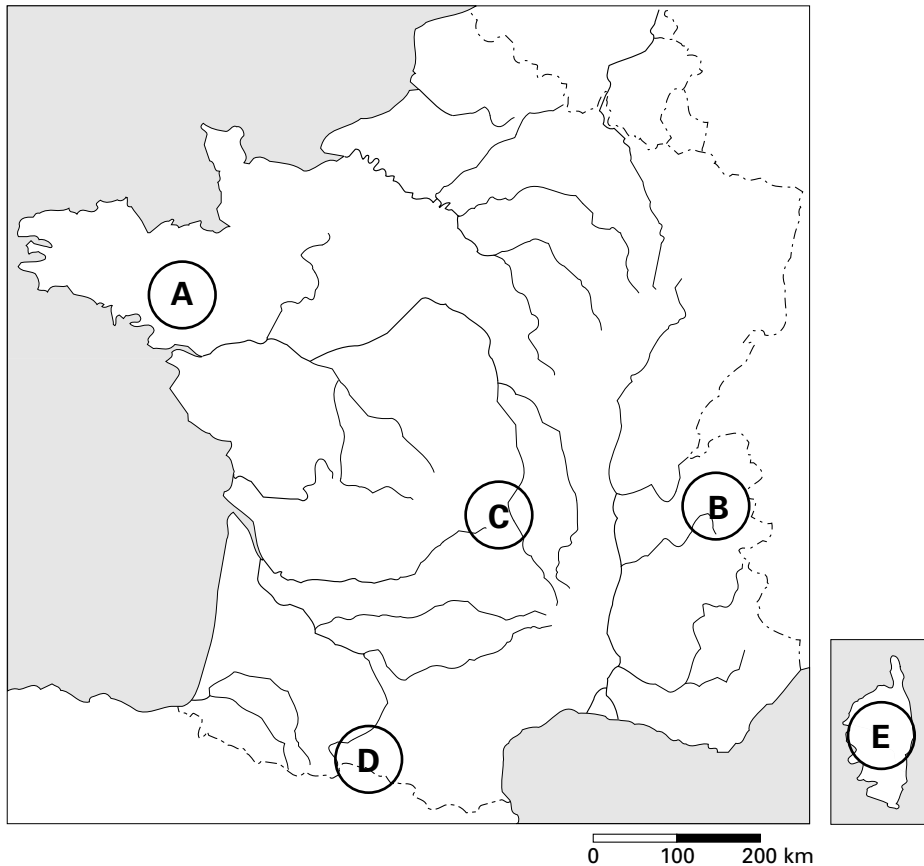
bron: Trouw, 26 april 1997

- 2p **32** Leg uit waarom het beoogde doel (beperking van de milieudruk door het vliegverkeer in Nederland, zie tekst 4) met deze bonkaart niet wordt bereikt.

In hetzelfde artikel in Trouw vergelijkt hij de maatregelen tegen de varkenspest met de groei van Schiphol en vraagt hij zich af: „Waarom wordt het aantal varkens in Nederland wel drastisch beperkt en het vliegverkeer niet?”

Het aantal varkens wordt in Nederland door regering en parlement met 25% beperkt, maar het vliegverkeer niet.

- 2p **33** Geef twee argumenten voor deze keuze van de overheid. Ga in je antwoord uit van het vliegverkeer.

vrij naar: *De Grote Bosatlas, 51^e druk, 1996*

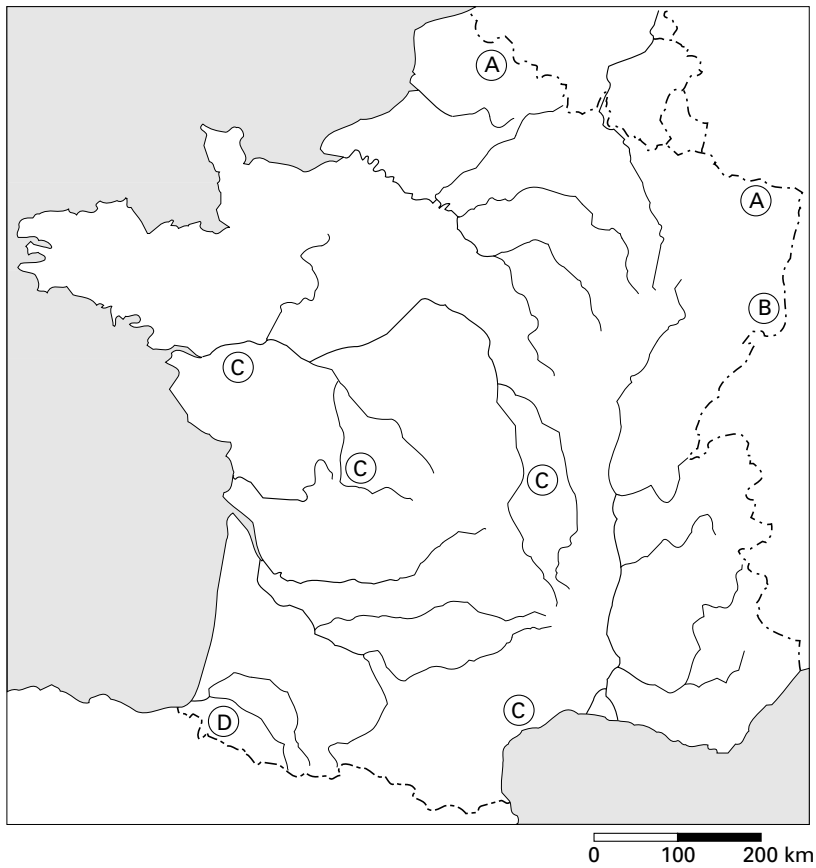
Kaart 4 toont een aantal locaties. Op een van deze locaties is tijdens het kwartaair vulkanisme opgetreden.

1p **34** Schrijf de letter van deze locatie op je antwoordblad.

In een Frans aardrijkskundeboek wordt het Centraal Massief de 'watertoren' van een groot deel van Frankrijk genoemd.

2p **35** Leg uit waardoor het Centraal Massief de functie van watertoren kan vervullen.

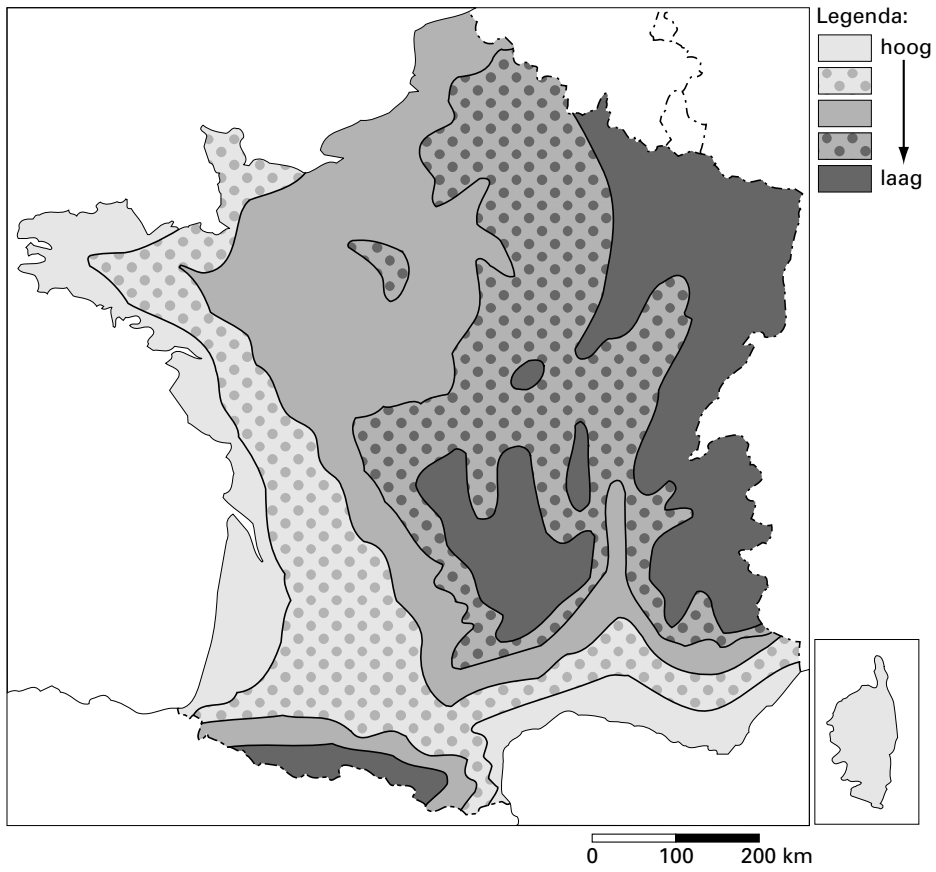

Delfstoffen in Frankrijk

vrij naar: *Atlas 2000 La France et le Monde*

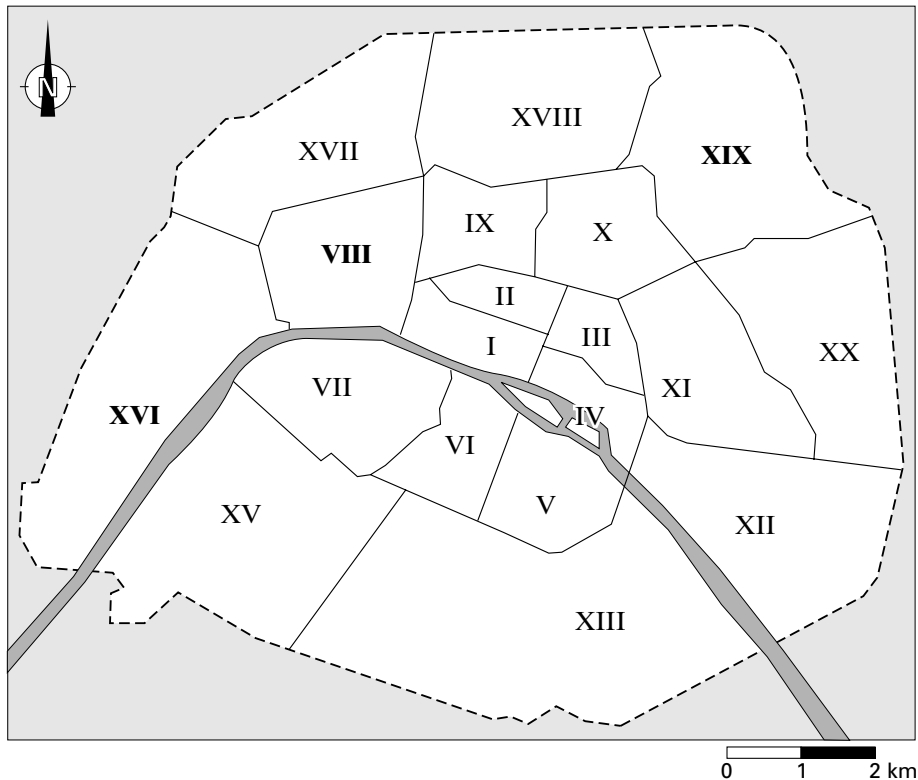
- 2p **36** □ De letters A, B, C en D op kaart 5 geven de vindplaats van delfstoffen aan. Schrijf de letters B en C onder elkaar op je antwoordblad en zet er de juiste delfstof achter.
- Kies uit:
- aardgas
  - kalizout
  - steenkool
  - uranium

Gemiddelde temperaturen in een bepaalde maand in Frankrijk

bron: Lacoste, Y. en M. Ozouf, *Géographie, Parijs, 1963*

2p **37** □ Leg uit waarom kaart 6 de temperaturen van januari aangeeft en niet van juli.

bron: Cito

Kaart 7 is een kaartje van Parijs met de bestuurlijke indeling. De Romeinse cijfers I tot en met XX geven de 20 arrondissementen van de stad aan. Zoals alle wereldsteden, kent ook Parijs vrij duidelijke verschillen wat betreft grondgebruik en status van de woonbevolking in de diverse arrondissementen.

- 3p **38** Schrijf de Romeinse cijfers VIII, XVI en XIX onder elkaar op je antwoordblad en zet er de bijbehorende typering van het arrondissement achter.

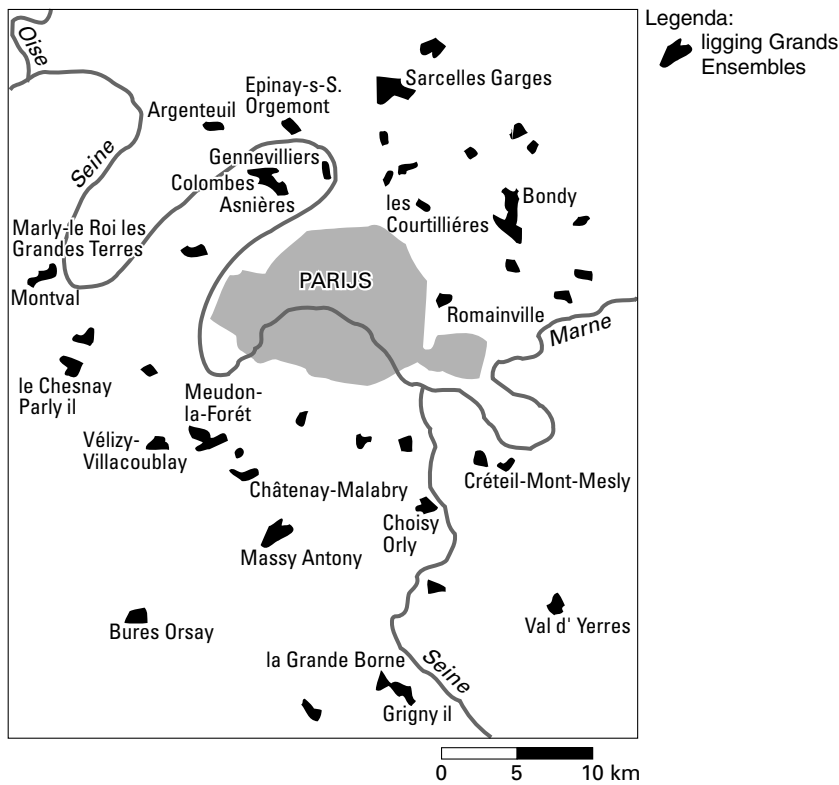
Kies uit:

- A hoge concentratie van Noord-Afrikanen
- B gentrification komt er sinds de jaren zeventig veel voor
- C het luxe zakendistrict van Parijs
- D het traditionele woongebied van de Parijse elite („Bon Chic, Bon Genre”)

In het Franse bevolkingsbeleid neemt de kinderbijslag sinds de jaren dertig een belangrijke plaats in.

- 2p **39** Leg uit waarom voor de opeenvolgende Franse regeringen de kinderbijslag steeds een belangrijk beleidspunt is gebleven.

Parijs: ligging van de Grands Ensembles

bron: Augereau, M. e.a., *Géographie, classe de première, Parijs, 1982*

Voorbeeld van Grands Ensembles

bron: Collins-Longman Atlases, *Resource Atlas France, Harlow, 1993*

In de banlieue van Parijs liggen de zogenaamde Grands Ensembles. Op kaart 8 is de ligging ervan weergegeven. Foto 1 geeft een idee van het uiterlijk van de Grands Ensembles. Deze zijn tot stand gekomen in de jaren vijftig en zestig van deze eeuw.

2p **40** □ Leg uit waardoor met name in deze decennia (ook) in de Parijse agglomeratie behoefte was aan een omvangrijke productie van woningen, uitgevoerd in standaardbouw.

De grootste sociaal-economische problemen binnen de Parijse agglomeratie vindt men niet meer in oostelijk Parijs, maar met name in de Grands Ensembles.

2p **41** Noem twee verschillende problemen waarmee de Grands Ensembles te kampen hebben.

Investeringen in de toeristische sector worden door overheden in perifere regio's als zeer aantrekkelijk beschouwd.

2p **42** Noem twee economisch-geografische redenen waarom het juist in perifere regio's aantrekkelijk is om in de toeristische sector te investeren.

Men zegt wel dat Parijs als een spin midden in het Franse verkeersnet zit, maar Lyon kan men op weg van Parijs en Noord-Europa naar het Franse Middellandse Zeegebied ook nauwelijks ontwijken.

2p **43** Leg uit waardoor Lyon op de genoemde route nauwelijks te ontwijken is.

In de planregio's Rhône-Alpes en Provence-Alpes-Côte d'Azur bevindt zich bijna een derde van de Franse technopoles.

1p **44** Geef daarvoor een verklaring en zie daarbij af van de factor 'ruimte'.

Het onderstaande alfabetisch geordende rijtje bestaat uit een aantal Franse export- en importproducten.

3p **45** Noem de drie belangrijkste Franse exportproducten.

Kies uit:

- aardolie
- chemische producten
- consumentenelektronica
- ijzererts
- landbouwproducten/voedingsmiddelen
- transportmiddelen

Einde